

Száz éve született Sebestyén Géza

A Sebestyén Gézáról írott emlékezések szinte kötelezővé vált kezdő mondatainak egyike annak kiemelése, hogy 1958-ban érkezett az Országos Széchényi Könyvtárba mint főigazgató-helyettes. Előtte, 1957-ben – politikai okokból – az OSZK teljes vezetőségét leváltották, az irányítást átmenetileg miniszteri biztos vette át. Ugyanebben az évben a minisztérium teljes felülvizsgálatot rendelt el. A tabula rasa teremtésén túl a felülvizsgálat ki nem mondott célja a vezetés leváltásának utólagos szakmai igazolása volt. A könyvtár akkori munkatársai közül alig páran élünk, ezért Sebestyén Géza alakjának megidézése mellett tanúként fel kell vázolnom a könyvtár akkori állapotát is.

A II. világháborúból még alig felocsúdó könyvtárra valósággal rázúdultak az új meg új kihívások. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány már 1945-ben elrendelte a fasiszta, szovjetellenes, antidemokratikus kiadványok kivonását a közgyűjteményekből. Mivel a dokumentációs célra megtartandó példányok őrzési helyeként az OSZK-t csak 1946-ban jelölték ki, a rohammunkában kivont anyag zöme zúzdába került. A nemzeti könyvtárra hirtelenjében két új feladat hárult: saját állományából ki kellett vonnia az indexre került kiadványokat, ezzel egyidejűleg ki kellett gyomlálnia katalógusait, a megtartandó példányokat és ezek belső nyilvántartásait „Z”-jellel megkülönböztetnie, ugyanakkor fogadnia kellett a más könyvtárakból kiselejtezett – részben óvatosságból, részben túlbuzgóságból eredően – hatalmas anyagot. Az új feladat végrehajtására – modern különgyűjteményként – meg kellett szervezni a Zárolt kiadványok táráát. A közgyűjtemények defaszálásával párhuzamosan folyt a főúri kastélyok, az ottani értékes gyűjtemények, majd a felosztott szerzetesrendek kolostori könyvtárainak kifosztása. Köztulajdonná nyilvánításuk csak nagy késéssel történt meg. A begyűjtéssel, újrahasznosítással az akkor még önálló Népkönyvtári Központot bízták meg. A rendelkezés enyhén szólva hiányos végrehajtása pótolhatatlan veszteségeket okozott, de még így is hatalmas mennyiségű anyagot sikerült begyűjteni. 1952-ben a Népkönyvtári Központot az OSZK-ba olvasztották, így mind e dokumentumok, mind a könyvtárakból kiselejteztettek begyűjtése, jegyzékbe foglalása, az ezek alapján igényelték megküldése stb. a nemzeti könyvtár feladata lett. A széthordástól csupán egyetlen főúri könyvtár (a keszthelyi Festetics-gyűjtemény) és két egyházi könyvtár (a zirci ciszterciták és a gyöngyösi ferencesek gyűjteménye) menekült meg. Ezeket 1953-ban műemlék könyvtárakká nyilvánították, és ilyenekként az OSZK kötelékébe sorolták.

1948-ban megkezdődött a magánszínházak államosítása, így ezek gazdátlaná vált dokumentumait (műsorfüzeteit, plakátjait, díszlet- és jelmezterveit, rendezői példányait, képgyűjteményét stb.) szintén a megsemmisülés, az elkallódás réme fenyegette. Jóllehet, az OSZK hagyományos alapfeladataival is nehezen birkózott meg, és mint láthattuk, új meg új feladatok hárultak rá, főigazgatója, Varjas Béla számára az értékmentés erkölcsi parancsa mindent felülírt. Közben, csak úgy „mellesleg”, 1946-ban megindult az első hazai kurrens *Magyar Nemzeti Bibliográfia*

és társalapja, a *Magyar Folyóiratok Repertórium*a. A magyar könyvtárügy reformjaként nemcsak a Népkönyvtári Központot szüntették meg, hanem az Országos Könyvtári Központot és funkcióit is az OSZK-ba olvasztották. E csupán vázlatosan felsorolt változások szükségszerű következménye volt a már évtizedek óta helyhiánnyal küszködő könyvtár bizonyos részlegeinek kitelepítése a főváros gyakran egymástól is távol eső, számszerűen tizenhárom pontjára. Az ebből adódó irányítási problémákat tetézte, hogy az 1952-ig önálló, országos hatáskörű intézmények beolvasztásakor a könyvtár létszámát lecsökkentették, így az átvett feladatokhoz mérten kevés, de a „régigárdához” képest jelentős számú, más munkastílusú ember érkezett a könyvtárba.

A sok probléma mellett pozitív fejlemény volt, hogy 1948-ban a könyvtár kivált a Magyar Nemzeti Múzeum szervezetéből, és a frissen önállósult intézményt hivatalosan is nemzeti könyvtárrá nyilvánították. A felsorolt változások mintegy lezárásaként 1952-ben a minisztérium felülvizsgálatot rendelt el. A bizottság javaslatainak megvalósítását azonban késleltette a főigazgató hosszú betegsége. Visszatérte szerencsésen egybeesett az 1955-ben már megindult szellemi pezsgéssel, így megkezdődött az egyre sürgetőbb reformtervek kidolgozása. 1956 után azonban épp e tervek kidolgozóit eltávolították, a tervezetek fiókba kerültek. Az 1957-es felülvizsgálat korrektil méltányolta a szinte hektikus iramú változásokat, és rámutatott arra, hogy ezek feltételeinek biztosítása rendre elmaradt. Mégis súlyos elmarasztalásként fogalmazódott meg a részlegek közötti munkamegosztás tisztázatlansága, a funkcionális kapcsolatok hiánya, röviden: a szervezetlenség, az anarchia. Amiről a jelentés nem beszélt és nem is beszélhetett, az az 1956-os tragédiát követő, az egész könyvtárat szinte megbénító szellemi-érzelmi letargia volt.

E nem könnyű helyzetben a jobb munkaszervezés és a hatékonyabb irányítás érdekében a funkciók alapján összetartozó osztályokból (pl. gyarapítás-feldolgozás-raktározás-olvasószolgálat) főosztályokat alakítottak ki, a nagyobb osztályokat pedig munkacsoportokra tagolták.

Közben szívós küzdelem kezdődött a széttagoaltságot megszüntető új épület megszerzéséért. E küzdelem felemás sikereként az OSZK új épületéül a még romos királyi palota „F” épületét jelölték ki. E hatalmas, mégis viszonylag kevés hasznosítható teret nyújtó, csak nagyon jelentős üzemeltetési költséggel fenntartható, nehezen megközelíthető palotaszárny miben sem hasonlított az akkoriban Európa-szerte megépített, funkcionálisan megtervezett, a későbbi változásokhoz rugalmasan igazítható és az állománynövekedésnek megfelelően bővíthető épületekhez. Tetejében a könyvtári célú átépítésnél nem lehetett figyelmen kívül hagyni a műemlékvédelmi szempontokat sem. Az igényekről sok feljegyzés készült, a könyvtárnak azonban igazi választási lehetősége nem volt. 1959-ben végleges döntés született az OSZK Várba költöztetéséről, azzal a reménnyel kecsegtetve, hogy az épület már 1968-ra elkészül, sőt a szomszédságában tartalék épület is épülhet. Így Sebestyén Géza és az építészekkel való együttműködéssel megbízott munkatársa, Farkas László késedelem nélkül kidolgozta az OSZK várbeli elhelyezésének koncepcióját. Négyzetméterre pontosan számba vették az akkori, és majd csak a Várban létesítendő új részlegek helyszükségletét. A héjszerű épület jobb térkihasználása érdekében, a munkaszobák esetében a nagy belmagasságú helyiségek vertikális megosztását javasolták. A hatalmas állomány elhelyezésére egyetlen megoldásként a belső udvar raktáronyszerű beépítése kínálkozott, ez esetben a munkaszobák belmagasságánál ala-

csonyabb szintek kiképzésével. Az optimális helykihasználás mellett fontos szempont volt az állomány biztonsága, így a legértékesebb állományrészek földalatti, bunkerszerűen kiképzett raktárakban való elhelyezése. Ami végképp lenyűgöző, az az, hogy nem egyetlen merev terv készült, hanem mindig az élő, dinamikusan működő intézmény szükségleteire gondolva, több változatot is kidolgoztak. Nagy hangsúlyt kapott a belső közlekedés, a szállítási útvonalak és a belső kapcsolattartási lehetőségek megtervezése. Különösen fontos szempont volt az olvasói és a szolgálati útvonalak szétválasztása, a külső ügyfélforgalom figyelembevétele. A Vár nehéz megközelíhetősége miatt kiemelt kérdésként kezelték a főbejárat helyét. Elengedhetetlennek tartották a Krisztinaváros felőli részen gyorslift megépítését. Nehéz e sorok szerzőjének önmérsékletet gyakorolnia, és nem részletekbe menően ismertetni a budavári koncepciót.

Sebestyén Géza egyszerre analizáló, ugyanakkor szintézisreteremtő gondolkodásmódjára jellemző, ahogyan felvázolta a megújuló nemzeti könyvtár koncepcióját, és minden részletre kiterjedően kidolgozta annak működési feltételeit. Egész koncepciója középpontjában az olvasó állt! Az általános és szakosított olvasótermek egész hálózatát álmodta meg, szabadpolcos kézikönyvtárakkal, hatalmas segédkönyvtárakkal, kényelmesen hozzáférhető katalógusokkal, gyors kiszolgálással, olvasó- és tájékoztatószolgálatokkal, reprográfiai és gépelési lehetőségekkel. Sőt, ez a rendkívül puritán ember hangsúlyosan fontosnak tartotta az olvasói terek reprezentatív kialakítását, valamint az olvasók kényelmét. Olyan könyvtárat álmodott meg, ami egyszerre munkahely, tanulóhely, ugyanakkor második otthon, sőt az értelmiségi társas érintkezés színtere. Így a hagyományos olvasótermeken kívül kutatói fülkék kiképzésére, külön újságolvasó helyiségre, klubszobára, büfére és – *horribile dictu* – dohányzóra is gondolt. Ez a hatalmas tervezői munka – a napi teendők mellett – rekordidő alatt készült el, és a *Magyar Könyvszemle* 1960. évi 2. számában meg is jelenhetett.

Közhely, hogy a II. világháborút követő években felgyorsult az oktatás, a tudományok specializálódása, ennek következtében a könyvtárak szakosodása, új típusú szolgáltatások megindulása. Úgy látszott, az általános gyűjtőkörű nagy tudományos könyvtárak kora leáldozóban van. E könyvtárak, köztük a nemzeti könyvtárak is keresték helyüket a megváltozott és változó világban. Így szervezte meg az UNESCO 1958-ban, Bécsben az európai országok nemzeti könyvtárainak tanácskozását. Világossá vált, hogy az országok eltérő viszonyai, a könyvtárak alapításának eltérő körülményei miatt a nemzeti könyvtárak funkciói még Európán belül sem azonosak, tehát mindenekelőtt meg kellett határozni közös jellemzőiket, a mindegyikük számára kötelező funkciókat, amelyek a közöttük kiépítendő együttműködés alapjai lehetnek. A hosszúra nyúlt tanácskozáson sikerült felfedezni az evidenciát: a nemzeti könyvtárak alapfeladata az adott országban megjelent és az adott országra vonatkozó külföldi irodalom teljességre törekvő gyűjtése. A konferencián nagy hangsúlyt kapott a nemzeti bibliográfiák szerkesztésének fontossága, továbbá a nemzeti könyvtáraknak az ország könyvtári életében betöltött központi, közvetítő, koordináló szerepe, a központi szolgáltatások nyújtása. Ezek az ajánlások szerencsésen egybeestek az OSZK hagyományaival, illetve az '50-es évek elején átvett központi feladatokkal. Sebestyén Géza nem egyszerűen befogadta ezeket az ajánlásokat, hanem tovább is gondolta. Felismerte, hogy a hungaricumok gyűjtése azt is jelenti, hogy az OSZK az ún. nemzeti tudományok (elsőrendűen magyar

történet- és irodalomtudomány) területén országos szakkönyvtár is. Ennek jegyében a Várba külön történettudományi és irodalomtudományi szakolvasótermet tervezett. A felkészülés során megkezdődött ezek kézikönyvtári és segédkönyvtári anyagának összegyűjtése. A kurrens nemzeti szakbibliográfiák közül a történettudományi bibliográfia szerkesztése az MTA Történettudományi Intézetében jó kezekben volt; a kurrens irodalomtudományi bibliográfia kiadására viszont az OSZK vállalkozott.

Közben a Vár újjáépítése a krónikus pénzhiány miatt lefékeződött, így az eredetileg 1968-as beköltözés helyett csak 1985 elején kerülhetett sor az ünnepélyes megnyitóra. Tragikus, hogy Sebestyén Géza az általa oly nagy gonddal tervezett és sokszor áttervezett budavári épületben nem dolgozhatott, de még a „Nébo hegyi látomás” sem adatott meg neki: a beköltözésre váró épületet sem pillanthatta meg.

A hitegetés, a halogatás, az időleges leállás éveit azonban számára nem jelentettek tétlen várakozást. Több mint másfél évtized alatt jelentős változásokat vezetett be az OSZK-ban. Amit a kedvezőtlen körülmények, szűkös viszonyok között is korszerűsíteni, javítani lehetett, azt megtette. Kovács András találóan adta a '60-as évek magyar értelmiségéről szóló filmjének a *Falak* címet. A terveknek, tetteknek mindig szinte áthatolhatatlan határokat szabtak a pénztelenségből, bürokratikus akadályokból, értetlenségből, közönyből rakott falak. Sebestyén Géza sorsa a Kádár-korszak értelmiségének tipikus sorsa volt. Mindig az „amit lehet, ahogy lehet, amikor lehet” szorításában dolgozott. Néha – kiszámíthatatlanul – a falakon rések támadtak, lehetőség nyílt egy-egy terv megvalósítására, nem okvetlenül a legfontosabbra és szinte sohasem az optimális feltételekkel. De időnként mégis valami elindulhatott, és azután önjáróan, jól-rosszul haladt tovább. Életének drámája volt, hogy tévedhetetlenül rangsorolta a feladatokat, tudatában volt az optimális megoldásoknak, a mércét mindig magasra tette, mégis munkájában rendszerint kompromisszumokra kényszerült.

Első feladatának a könyvtári törzsgyűjteményhez kapcsolódó munkák lehetőség szerinti korszerűsítését tekintette. A főléspéldány-jegyzékek és a külföldi nemzeti bibliográfiák szisztematikus figyelése alapján jelentősen javult a hiánypótlás és a külföldi hungaricumok beszerzése. A katalógusok esetében súlyos problémát jelentett, hogy az ún. müncheni rendszerben feldolgozott, 1936 előtti állománynak csak körülbelül a felét sikerült 1958-ig rekatalogizálni. Így Sebestyén Géza kezdeményezésére megkezdődött a kéziratos müncheni katalógus másolható tétéleinek fotózása (és a több mint 113 ezer karton nemzetközi méretre kicsinyítése, a besorolási adatok korszerűsítése, az olvasói és a szolgálati katalógusokba történő besorolása). Ezt követően jelentős ésszerűsítés volt – a kiadványok jelentőségétől függően – a feldolgozási szintek (teljes, egyszerűsített, csoportos) megkülönböztetése, a könyv, illetve a kisnyomtatvány közötti gyűjteményhatár pontos meghatározása. A szűkös helyviszonyok ellenére az olvasóterem melletti folyosókon sikerült elhelyezni mind a teljes olvasói betűrendes katalógust, mind pedig az addig távoli, munkaszobákban lévő, alig hozzáférhető szakkatalógust. Az olvasószolgálatban szétválasztotta a technikai jellegű felvilágosítást és az állományra vonatkozó tájékoztatást. Végül – nem kis belső ellenállást legyőzve – munkahely-átcsoportosításokkal helyet szorított egy külön kutatói olvasóteremnek is.

A Népkönyvtári Központ beolvasztásakor a könyvtártudományi és módszertani részleg az OSZK egyik osztálya lett. 1957-re de jure továbbra is az OSZK kötelé-

kében maradt, de facto azonban önállósult, és a szaktárca közvetlen irányításával, annak döntés-előkészítő, tanácsadó intézménye lett. Ilyenként a Könyvtártudományi és Módszertani Központ (KMK) feladata lett a szakmai tanácskozások szervezése is. Így tartották meg 1961-ben Gödöllőn az I. Országos Bibliográfiai Munkaértekezletet, ahol külön szekció foglalkozott a nemzeti bibliográfia problémáival. Az OSZK munkatársai referátumokat dolgoztak ki mind a kurrens, mind a retrospektív, mind pedig a patriotika-bibliográfia problémáiról. Az elfogadott ajánlásokat Sebestyén Géza cselekvési tervnek minősítette, így megkezdődhetett a nemzeti bibliográfiai rendszer kiépítése. A kurrens magyar nemzeti szakbibliográfia részletesebb szakbontásban, az összetett tartalmú kiadványok többszörös besorolásával, félhavasokként jelent meg. Bővült a betűrendes mutató, és a füzetek némileg szűkített anyagát éves kötetekben is összesítették, továbbá megkezdődött a kottákat és hanglemezeket regisztráló kurrens bibliográfia (*Magyar Nemzeti Bibliográfia, Zeneművek*) megjelenése. A külföldön magyar nyelven megjelent, illetve magyar vonatkozású kiadványokat regisztráló kurrens bibliográfiák megindítása Sebestyén Géza életének utolsó nagy sikerélménye volt.

E vállalkozásokkal párhuzamosan lendületet kaptak a retrospektív nemzeti bibliográfiai munkák is. Szabó Károly munkáját erősen kiegészítve, 1971-ben megjelent a *Régi magyarországi nyomtatványok* I. kötete. E valóban tudományos igényű bibliográfia nemcsak a kiadványok, hanem példányaik autopszián alapuló, részletes leírásait is tartalmazta. Sebestyén Géza a retrospektív bibliográfiák kiadását rangsorolva úgy vélte, hogy ha a kezdeteket feldolgozó bibliográfiával párhuzamosan elkészül a kortárs, majd a közelmúlt hiányzó bibliográfiája és a Petrik-féle kötetek kiegészítése, szükség szerinti reprint kiadása, korszakonként ugyan eltérő módszerekkel szerkesztett bibliográfiákkal, de mégis teljes retrospektív áttekintésünk lesz. Ezért a XX. századra vonatkozóan többszöri módosítás után elsőként az 1945–1960 között, hazánkban megjelent könyvek bibliográfiájának megjelenését tűzte napirendre. A szerkesztési szabályzat kidolgozásánál szakított retrospektív bibliográfiáink hagyományával, és a betűrend helyett az ETO alapján kidolgozott szakcsoportok szerinti rendezés mellett döntött, az összetett tartalmú kiadványok esetében a másodlagosnak minősített szakcsoportokban utalókkal. A sokszerzős tanulmánykötetekről analitikus leírások készültek; az időben változó katalógizálási gyakorlat szerint készült tételeket is egységesítették. Sebestyén Géza nemcsak megtervezője, hanem főszerkesztője is volt a kiadványnak. Ez nem pozíciójából adódó névleges szerep volt, hanem valós szerkesztői tevékenység, sőt, ha kellett, még a technikai munkákban is tevőlegesen részt vett, amint erről Kéglí Ferenc cikke is megemlékezik (*Könyvtári Figyelő*, 1977. 2. sz.). A bibliográfia öt vasos kötete 1964 és 1970 között jelent meg. A térképeket, zeneműveket leíró kiegészítő kötetek ezt követően készültek el, az iskolai értesítők számbavételére pedig az OPKM vállalkozott.

Első modern ciklusbibliográfiánk szerkesztésével párhuzamosan folyt a Horthy-korszak (1921–1944) bibliográfiájának előszerkesztése, e nyolckötetes mű azonban csak a halála után jelenhetett meg.

Ha a '60-as, '70-es évek fordulóján valaki az OSZK-ban közvélemény-kutatást végzett volna arról, hogy a feladatok toplistáján Sebestyén Gézánál mi a sorrend, a válaszadók többsége a központi szolgáltatásokra, köztük a nemzeti bibliográfiára szavazott volna. Ha az OSZK-ról írtak, a szakajtóban is főképp e feladatokkal fog-

lalkoztak, mégis a látszat hamis volt. Valójában erőteljesen haladt az állomány hiányainak pótlása, a leendő budavári kézi- és segédkönyvtárak viszonylag drága anyagainak beszerzése. Sőt, 1969-ben megindult a nagyszabású hírlapvédelmi mikrofilmezési program is. Célja a rossz papírminőség miatt szétporladó újságok legalább mikrofilmen való megmentése volt. Első szakaszában a mikrofilmezést kiterjesztették az 1952. évi kötelezpéldány-rendelet előtt kiadott, tehát csak egy példányban gyűjtött összes periodikumra. Az anyag filmezéséhez való előkészítéséhez állományrevízió, hiánypótlás, sőt restaurálás is kapcsolódott, még a könyvtárközi kölcsönzés igényeinek mikrofilmen való kielégítésére is gondoltak, mint erről Tremkóné Meszlény Mária cikkében (*Könyvtári Figyelő*, 1982. 6. sz.) olvashatunk. Azt talán mondanunk sem kell, hogy a budavári épület tervezésekor Sebestyén Géza külön mikrofilm-olvasóteremről sem feledkezett meg.

Ami a központi szolgáltatásokat illeti, a nemzetközi csere valóban „szívügye” volt. Mivel a csere nem az adok-kapok pénzügyi egyenlegén alapult, lehetőséget adott a külföldi – főképp a Kárpát-medencében működő – intézmények, sőt, a magyar tudósok, írók, művészek, közéleti személyiségek magyar könyvekkel történő támogatására. Noha akkor az országimázs építése még nem volt divatos fogalom. Sebestyén Géza nagy súlyt helyezett a kiküldendő anyag minőségére. Kiemelt feladatnak tekintette, hogy a magyar történelmet hitelesen bemutató, a magyar tudományosság eredményeit, irodalmunkat, művészetünket jól reprezentáló kiadványokat küldjünk partnereinknek. Így a kiadványcsere csendesesen nemzeti üggyé nőtt.

Még a klebelsbergi kultúrpolitika hozta létre 1923-ban Európa egyik legelső központi katalógusát az Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központban (OKBK), amit 1946-ban átkereszteltek Országos Könyvtári Központra, és mint említettem, beolvastották az OSZK-ba. Sebestyén Géza könyvtáros pályája az OKBK-ban indult, talán ezért is nagy figyelmet szentelt a központi katalógusoknak. A '70-es évek közepén mind a könyvek, mind az időszak kiadványok központi katalógusaiban jelentős változások következtek be. Az új katalógizálási szabályok szellemében megkezdődött a katalógusrevízió, az időszak kiadványok esetében megindult az 1970 előtt megjelent periodikumok retrospektív lelőhelyjegyzékének szerkesztése. Mivel a külföldi folyóiratok kurrens lelőhelyjegyzékai a Posta Központi Hírlapiroda folyamatos megrendelésein alapultak, és így a meghiúsult beszerzések esetében megtévesztőek voltak, a csereként érkező címeket pedig nem tartalmazták, áttértek a könyvtári bejelentések regisztrálásán alapuló közlésre. A külföldi könyvek nagy késéssel megjelenő, kurrensnek aligha nevezhető lelőhelyjegyzékeinek kiadása helyett kliring-szolgáltatást szerveztek. Ennek keretében a lelőhely-tájékoztatásban önkéntesen partneri kapcsolatot vállaló szakkönyvtáraknak cédulamásolatban megküldték az adott szakterületre vonatkozó összes friss bejelentést. Így az OSZK általános betűrendes központi katalógusával párhuzamosan e könyvtárakban szakterületi központi katalógusok építése kezdődött meg. Végül sikeres vállalkozásként megindították a korszerűen szerkesztett *Külföldi társadalomtudományi kézikönyvek* című kurrens lelőhelyjegyzék kiadását.

Mind a központi katalógusok problémái, mind a kurrens nemzeti bibliográfiára építhető központi szolgáltatások (pl. cédulaellátás) miatt Sebestyén Géza elodázhatatatlannak tartotta az '50-es évek elavult katalógizálási szabványának korszerűsítését. 1961-ben az UNESCO megszervezte a Nemzetközi Katalógizálási Konfe-

renciát, ezen a szakértők megegyeztek a betűrendes katalógus alapelveiben és a besorolási adatok megválasztásának, alakjának legfőbb szabályaiban. Az ún. Párizsi Ajánlások hatására megkezdődött az angol nyelvterület közös szabályzatának revíziója; a németek szakítani kívántak a porosz instrukciókkal, és megkezdtek a német nyelvterület új közös szabályainak kidolgozását. Nálunk első lépésként – Sebestyén Géza ösztönzésére – a *Könyvtári Figyelő* teljes terjedelmében közölte az ajánlások magyar fordítását, de adaptálásuk csak lassan haladt. A Grenoble-ban 1973-ban megrendezett IFLA-konferencián meghirdették az Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel (UBC) programot. Ennek lényege: a világ dokumentumtermésére vonatkozó bibliográfiai adatok hozzáférhetővé tétele a nemzeti bibliográfiák által készített, nemzetközileg egységesített leírások, illetve rekordok világméretű cseréje alapján. E program nagy lökést adott a számítástechnika könyvtári bevezetésének, illetve alkalmazásának. Az is világossá vált, hogy az egységesítéshez a Párizsi Ajánlások önmagukban elégtelenek, nemzetközi megegyezésre van szükség a tételek (rekordok) leíró részének szabályozásában, a regisztrált dokumentumok csak így azonosíthatók. Ekként kezdődött meg a különböző dokumentumtípusok – elsőként a könyvek – bibliográfiai leírásának nemzetközileg egységesített szabályozása, az ISBD-k kidolgozása. Grenoble-ban a magyar delegáció vezetője Sebestyén Géza volt, akinek meggyőződésévé vált, hogy az UBC-program főképp a kis országok számára előnyös, tehát a felkészülést haladéktalanul meg kell kezdeni. A szabályzatokat honosítani kell, és meg kell kezdeni a kurrens nemzeti bibliográfia számítógépesítésének előkészületeit. Az ISBD/M első tervezetét Sebestyén Géza adta a kezünkbe, sürgetve annak mielőbbi adaptálását. 1975-ben Vajda Erik kidolgozta a könyvtári és dokumentációs szabványosítás távlati tervét. A koncepció megvitatásában – elnökségi tagként – részt vett Sebestyén Géza is. A tervezett szabványok közül azonban csak az ISBN-re és az ISSN-re vonatkozók megjelenését érhetette meg. A nemzeti bibliográfia számítógépesítésénél a MARC formátum mellett döntött; a MARC-II alkalmazásának alapproblémáit tanfolyamszerű megbeszélés-sorozaton vitatta meg velünk, és az előkészületeket mindvégig támogatta. A kísérleti füzeteket még láthatta, de az átállás már nélküle valósult meg. (Milyen fájdalmasan visszatérő mondatok! Diófákat ültetett, de a termést már nem takaríthatta be.)

Nemcsak a szabványok, szabályzatok kidolgozásánál, hanem egyéb megoldandó feladatainknál is nagyon fontosnak tartotta a nemzetközi trendekhez való igazodást, a nemzetközi programokhoz történő kapcsolódást. Különösen nagy jelentőséget tulajdonított a regionális kapcsolatoknak, pl. a szocialista országok nemzeti könyvtárai közötti együttműködésnek, valamint a KGST-tagországok közös információs rendszerében (NTMIR) végzendő munkának. Ez azonban sohasem jelentette a nemzeti érdekek feladását. Számos esetben voltam tanúja annak, hogyan győzte meg partnereinket a magyar álláspont elfogadásáról.

A Sebestyén Gézáról írott emlékezések szerzői rendre felsorolják a különböző szakmai bizottságokban betöltött funkcióit is. Jószerevével nem volt olyan országos szakmai grémium, amely a részvételét ne igényelte volna. Manapság talán sokan úgy vélik, ezek jól honorált tisztségek voltak, akkoriban azonban „csak” megtiszteltetés, gyakorta a testület tekintélyét növelő gesztus volt. Sebestyén Géza számára pedig mindenkor szolgálat. Tudását mindig önzetlenül osztotta meg másokkal; kötelességének tartotta, hogy a döntéseket jó irányba befolyásolja; gyakorta köz-

vetítő szerepe volt a nemzetközi eredmények hazai átvételében. Például tagja volt mind a Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetség (FID) Osztályozó Bizottságának, mind a magyar ETO-bizottságnak, így közvetve szerepe volt az ETO-táblázatok magyar szabványként való kiadásában.

Napi teendői mellett napra készen követte mind a hazai, mind a külföldi szakirodalmat. Tanulmányai, cikkei ma is érvényes gondolatokat fogalmaznak meg. Sajnálatos, hogy ezek száma a '70-es években meggyérült. Szakmánk vesztesége, hogy több témájának megírására már nem maradt ideje. Sallai Istvánnal közösen írott fő művét, *A könyvtáros kézikönyvét* sokan és számos alkalommal méltatták. Közülük hadd idézzem Bereczky László szavait: „*Sebestyén Géza szintézisteremtő akarata és Sallai István tanítói megszállottsága hozta létre 1956-ban A könyvtáros kézikönyvét, a szocialista világ könyvtárügyének első európai szintű könyvtártani monográfiáját*” (*Könyvtáros*, 1986. 9. sz.).

Írásait a szigorú belső logika, a tömör megfogalmazás jellemezte, magvas mondanivalója nem szorult stiláris cicomára. A magyar könyvtárosi szaknyelv megújítója is volt. A nemzetközi szakirodalomból átvett új fogalmak esetében nem piszkította feleslegesen idegen kifejezésekkel nyelvünket, szellemi restségből nem fordította le azokat tükörszavakkal sem, hanem mindig az új fogalom lényegét megragadó magyar kifejezés képzésére törekedett. Ilyen telitalálat volt például az Universal Bibliographic Controll „Egyetemes Bibliográfiai Számbavételként” történő magyarítása.

Karizmatikus személyiség volt, kisugárzása meghatározta nemzedékem szakmai pályafutását, sőt életstílusát is. Alakjának megidézésére szóljanak Pajkossy György szavai (*Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve 1974/1975*):

„Ideálokban hívő, a személytelenségig puritán ember volt, elveihez, eszméihez mindig meggyőződéssel és szívósan ragaszkodott. Tervei előtt nem ismert akadályt. (...) Mindig a jövő érdekelt, Hitt benne, legfontosabb dolgának azt tartotta, hogy a nemzeti művelődés jövőjének építésében részt vállalhasson.”

Fügedi Péterné

Emlékeim Sebestyén Gézáról

Egyetemi katedrán láttam először Sebestyén Gézát. Elnéztem a magas, szikár férfit, a csontos arcot, a szemüveg mögött a szürkés-kék szempárt. Ezek a szemek élénken csillogtak, amikor lelkesülten beszélt a könyvtárról és a jövő könyvtári rendszeréről. Hálózati elvről és rendszerről beszélt akkor, amikor ez még itthon csírájában is alig létezett.

Az ötvenes évek elejét írtuk, és az ELTE egyik szűk, szegényes berendezésű tantermében hallgattuk az előadót. Én a húszas éveim elején jártam, Sebestyén Géza életéből már csak alig valamivel több, mint húsz év volt hátra. Körülbelül